

Nyt fra

Sydvestjyske Arkiver

Nyt fra Sydvestjyske Arkiver
Udgives af Sydvestjyske Arkiver

© Sydvestjyske Arkiver

Nr. 2 - 2016 er redigeret af Richard Bøllund

Sats: Verdana

Tryk: Esbjerg Byhistoriske Arkiv

ISSN 2246-0764

Redaktions- og ekspeditionsadresse:

Sydvestjyske Arkiver
Esbjerg Byhistoriske Arkiv
Torvegade 47
6700 Esbjerg

Forsidefoto:

Et af de sjældne og værdifulde dokumenter fra pergament-samlingen blev fremvist ved rundvisningen i Rigsarkivet i forbindelse med SVAs studietur til Viborg den 22. august 2016. Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen (EBA Q21508-076-1461)

Indhold

Nyt fra konsulentent.....	2
<i>Af Richard Bøllund, konsulent Sydvestjyske Arkiver</i>	
Richard Bøllund har fået orlov som arkivkonsulent.....	3
<i>Af Jørgen Dieckmann Rasmussen, fmd. SVA</i>	
Se verden fra forskellige synsvinkler.....	4
<i>Af Annette Sode og Karin Berg, GrindstedArkivet</i>	
<i>20 årige Guldager Sognearkiv er flyttet hjemmefra.....</i>	<i>9</i>
<i>Af Jørgen Dieckmann Rasmussen, fmd. SVA</i>	
Barndom i "gamle dage".....	11
<i>Af Linda Vesterbæk, arkivleder, Nordby Sognearkiv</i>	
Ny bog om Vester Nebel og Bryndum.....	15
<i>Af Jørgen Dieckmann Rasmussen, fmd. SVA</i>	
Nye digitaliseringer fra Rigsarkivet.....	18
<i>Af Linda Nielsen, Lokalhistorisk Arkiv for Grene Sogn</i>	
Da julemanden kom forbi.....	20
<i>Af Jørgen Dieckmann Rasmussen, fmd. SVA</i>	
Glimt fra studieturen til Viborg og Herning.....	22
Børsen.....	23
Efterlysninger.....	23
Nyt fra Sydvestjyske Arkiver nr. 1 - 2017.....	24
Arkivkonsulent.....	24
SVAs bestyrelse.....	25

Nyt fra konsulenten

Af Richard Bøllund, konsulent, Sydvestjyske Arkiver

Som tidligere informeret har jeg fået bevilget et års orlov som konsulent for Sydvestjyske Arkiver for at hellige mig et arbejde på fuld tid på Fiskeri- og Søfartsmuseet.

Orlov

Orloven giver mig mulighed for at samle kræfterne ét sted og være med i forskellige projekter og i opbygningen af en ny organisation på museet, som er under stor forandring. Det er en mulighed, som er opstået, og som jeg ikke kunne sige nej til, idet det rummer en mulighed for både personlig samt faglig udvikling. Orloven begynder den 1. januar, og varer hele 2017.

Min beslutning om at søge orlov fra konsulent- og arkiververdenen har ikke været let. Det er svært at forlade noget, man holder meget af, og efter 15 år er blevet en fast og integreret del af. Derfor er det også et stort plus for mig, at jeg efter planen vender tilbage den 1. januar 2018. Jeg skylder min arbejdsgiver en stor tak, for den frihed jeg er blevet vist ved bevilling af orloven.

Som skrevet på næste side er der fundet en vikar, så jeg forventer derfor ikke, at der sker de store forandringer for Sydvestjyske Arkiver, og håber SVAs medlemmer vil tage godt i mod vikaren, som for nogle, vil være et kendt ansigt.

Kurser

Alle planlagte kurser i 2017 vil blive gennemført. Dog har det været nødvendigt at flytte datoerne for det planlagte modulkursus i januar

måned. Deltagerne har fået besked, og det opdaterede program med nye datoer er udsendt til SVAs medlemmer. De to Arkibas-kurser der foreløbigt er planlagt for 2017 afvikles som planlagt. Derudover har bestyrelsen for SVA drøftet afholdelsen af en ny studietur i 2017, som I sikkert vil komme til at høre nærmere om.

Nyt på hjemmesiden

På Sydvestjyske Arkivers hjemmeside er der kommet nyt. Blandt andet et nyt afsnit om arkivernes organisering på hhv. lokalt, regionalt og nationalt plan som kan findes under "Om SVA". Meningen med dette afsnit er, at give et overblik over hvilke funktioner og opgaver som hhv. arkivsamvirkerne, Sydvestjyske Arkiver (SVA) og S sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) har. Det er nemlig erfaringen, at arkivfolkene nogle gange har svært ved at skelne de forskellige arkivorganisationer fra hinanden, men nu skulle det være på plads, og ingen længere i tvivl om hvad der er SVAs særlige profil.

På hjemmesiden er der under konsulenten også kommet nogle punkter med "Hvad konsulenten kan tilbyde". Dette er naturligvis uændret under vikarperioden – den eneste ændring under dette punkt er konsulentens ansigt samt træffetiderne på konsulenten, som vil være lidt anderledes i 2017.

Med dette vil jeg ønske alle en glædelig jul og godt nytår samt et foreløbigt tak for nu – og på gensyn!

Richard Bøllund har fået orlov som arkivkonsulent

Af arkivchef Jørgen Dieckmann Rasmussen, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, formand for SVA

Som nævnt i mail til SVAs medlemmer den 29. november har arkivkonsulent Richard Bøllund ansøgt om og fået et års orlov fra sin stilling som arkivkonsulent ved Esbjerg Byhistoriske Arkiv. Baggrunden var som nævnt, at han på sin anden arbejdsplads – Fiskeri- og Søfartsmuseet – ville blive presset på sit arbejdsområde det næste års tid på grund af en kollegas forskningsorlov og andre personalemæssige dispositioner.

Efter 15 år med to arbejdspladser forekom det mig rimeligt at give orlov, så Richard Bøllund kan hjælpe sin anden arbejdsplads – vi er tidligere blevet velvilligt behandlet samme sted. Han har derfor fået bevilget orlov i et år fra 1. januar 2017 at regne.

Arkivkonsulent i orlovsperioden

At orloven kunne bevilges skyldes også, at der var mulighed for vikardækning med det samme. Karen Jermiin Nielsen, der er leder af Ribe Byhistoriske Arkiv, er ansat på halv tid og vil således kunne vikariere under orloven. Hun kender lokalarkivverdenen og dens arbejdsopgaver indefra og vil således straks være en kvalificeret hjælp.

Ligesom Richard Bøllund vil hun være stationeret i Esbjerg Byhistoriske Arkiv, men bl.a. af hensyn til hendes anden arbejdsplads – Ribe Byhistoriske Arkiv – vil hendes kontaktdage blive mandag, onsdag og fredag.

Kontakt

Konsulenten kan fremover træffes på følgende måde (Bemærk ny e-mail adresse og træffetider ved telefonen).

Telefon:

Nummeret er uændret 76163907. Telefontid mandag kl. 8:30-15:30 samt fredag kl. 8:30-13:00.

E-mail:

arkivkonsulenten@esbjergkommune.dk

Karen Jermiin Nielsen er den nye konsulent som vikarierer i orlovsperioden.

Se verden fra forskellige synsvinkler

Af Annette Sode, Billund Kommunes Museer & Karin Berg, GrindstedArkivet

Kan man sætte nyt liv i fortiden? Ja, det mener Billund Kommunes Museer, GrindstedArkivet og Billund Kommunes Biblioteker. Vi har derfor i 2016 startet et projekt for at sætte kultur og kulturhistorie på dagsordenen på en ny måde. Projektet handler om digitalisering og formidling af en fotosamling fra perioden 1907-1983. Samlingen omfatter motiver af landskaber, byer, begivenheder og portrætter af mennesker fra de egne af landet, som i dag omfattes af Billund Kommune. Tanken bag projektet er at afprøve, hvad vi kan løfte i flok, når vi engagerer os og sammen søger at skabe noget nyt ud fra noget gammelt.

Samskabelse af viden

Projektet, der hedder "Dit liv i perspektiv – Fotofortællinger fra Grindsted og omegn", har til formål at:

- gøre vores fælles kulturarv vedkommende og nærværende
- inddrage lokal viden i større omfang end tidligere
- styrke forskning og undervisning inden for bl.a. historie og kulturstudier
- afprøve nye samarbejds- og formidlingsformer inden for feltet.

Vi har stort fokus på samskabelse af viden og søger med projektet at nå ud til borgere, som normalt

Fotosamlingen indeholder negativer med mange forskellige motiver – her på glasplader med fotografens numre angivet langs kanten.

ikke eller kun sjældent besøger museer og lokalhistoriske arkiver.

Kulturarven

Samlingen stammer primært fra fotodynastiet Lund - især fra Hans Lund og søn. Hans Lund (1884-1961) var fotograf i Grindsted fra 1910-1961, hvorefter sønnen Christian Lund overtog forretningen og drev den videre indtil 1982. Flere andre familiemedlemmer har dog bidraget til samlingen.

Hans Lunds familiekrønike rummer fortællinger om en vigtig periode i Danmark: Den første halvdel af 1900-tallet. Her forandres det danske samfund, økonomisk, politisk og kulturelt. Med baggrund i familiens aktivitet kan vi følge udviklingen i samfundslivet i en stationsby under opbygning, bl.a. i håndværk, handel og industri, i andelsbevægelsen og i åndslivet. Men her er også fortællinger om hverdagslivet i en stationsby før, under og efter 2. Verdenskrig. Billederne anskueliggør ændringer i kulturelle traditioner/sædvaner, boligindretning, mode (klædedragt og frisure) og familiestruktur. Dertil kommer, at samlingen afspejler udviklingen i de fotografiske fremgangsmåder og anvendelser.

En arv af betydelig vægt

Lunds fotosamling er i dag placeret på GrindstedArkivet. Dog findes en mindre andel i Billund på Lokalhistorisk Arkiv for Grene Sogn og ved Billund Kommunes Museer i Grindsted. Samlingen består især af negativer på glasplader og plastmaterialer, men der findes også dias, filmruller og papirbilleder. Materialet er yderst

omfattende: Skønsmæssigt 70.000 glasplader, mindst lige så mange plastnegativer, 300 dias, 500 filmruller (hver med mange enkeltoptagelser) og mindst 2.000 papirbilleder. Dertil kommer, at der formentlig findes mindre private fotosamlinger hos borgere og virksomheder i kommunen.

Med negativerne følger fotografens protokol. Heri er angivet navne (på bestiller og evt. de viste personer), steder, årstal m.v., men det er langt fra alle fotos, der er oplysninger til. Derfor er det ekstra værdifuldt at inddrage lokal viden og få hidtil ukendte fortællinger frem om livet på Grindsted-Billund egnen.

Samlingens indhold

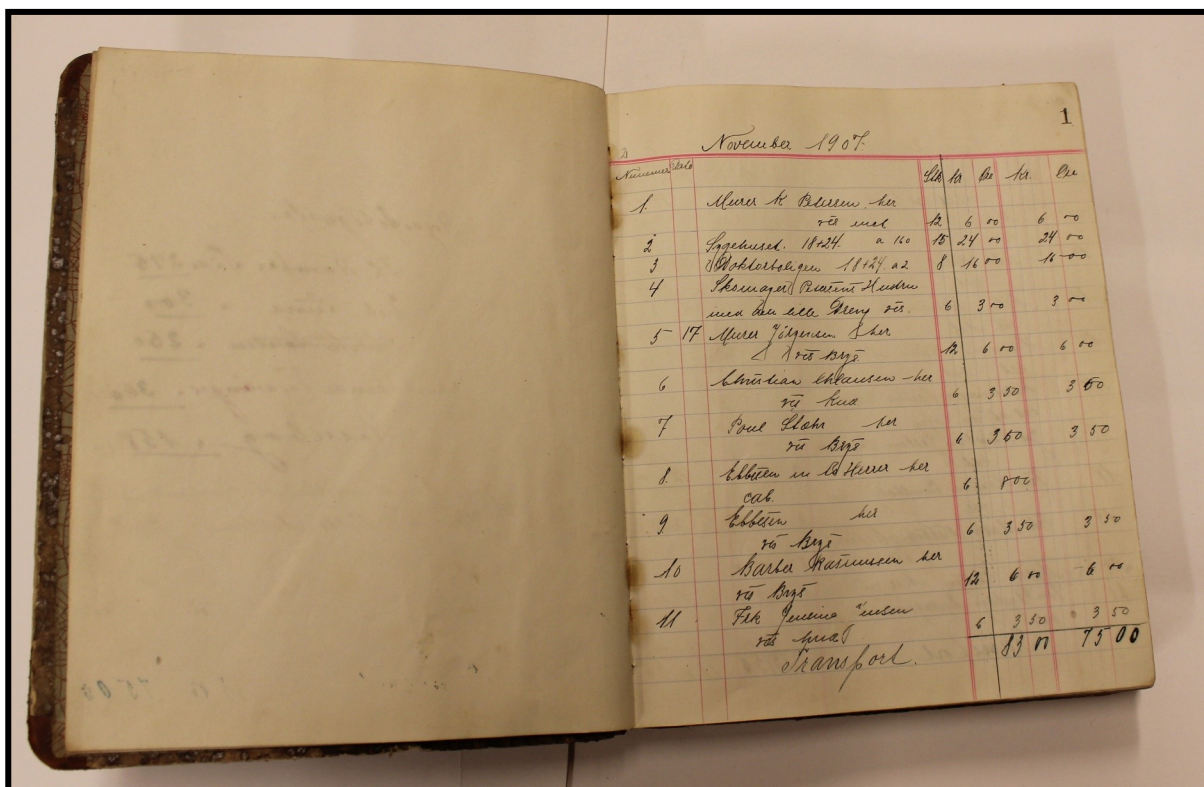
I GrindstedArkivet er Lunds fotosamling inddelt i tre hoveddele:

Bestillingsdelen

Denne stammer fra Lunds professionelle fotoforretning med bestilte opgaver. Det drejer sig om portrætfotos til familiealbummet, f.eks. ved begivenheder som dåb, konfirmation, bryllup, runde fødselsdage, jubilæer og begravelse. Desuden er der skolefotos og fotos til brug for pas, køre- og visitkort og lignende, samt reklamefotos af legetøj og andre produkter fra egnens forretninger og virksomheder. Bestillingsdelen udgør knapt 80% af samlingen.

Den generelle del

Hans Lund var meget interesseret i samfunds- og byudviklingen i det sydvestjyske område. Derfor tog han billeder for egen regning. Billederne demonstrerer, hvad der er sket inden for byggeri, handel, landbrug, industri, håndværk og

I Lunds fotosamling findes protokoller med oplysninger om steder, navne, antal optagelser, størrelse og de daværende priser for billederne. Samlingens ældste data angivet med sirlig skrift. Det kræver dog en mester – ofte flere – i at tyde det skrevne og finde de rette numre og fotos.

infrastruktur fra 1907 og fremad. Der er fokus på begivenheder, men der er også fotos af almindelige mennesker, f.eks. de der færdes i gadebilledet eller tyske flygtninge ved stationen ved slutningen af 2. Verdenskrig. Billederne er taget fra vandtårne, kirketårne, nybyggerier og gader. Denne del af samlingen udgør ca. 20%.

Privatdelen

Denne del stammer fra Hans Lunds søn, Vagner Lund. Den indeholder fotos af mere privat karakter, bl.a. billeder, der illustrerer familie- og boligforhold. Denne del er ret lille, men værdifuld, fordi den kan bidrage til indsigt i familiens fotografiske virksomhed, traditioner og levevis.

Hvorfor er Lunds fotosamling noget særligt?

Fotografier har en særlig appel. Ud over realisme og dokumentation bidrager de med nærvær, sanses umiddelbart, påvirker vores følelser, giver os mulighed for fortolkning og fungerer ofte som udsagn og argumentation. De er derfor et værdifuldt hjælpemiddel, når vi vil fortælle om og levendegøre fortidens begivenheder og mennesker, samt deres livsvilkår og opfattelse af verden.

De fotografiske metoder og anvendelsen af fotos har udviklet sig meget siden fotografiets fødsel i 1839. I mange år fulgtes fotografi og malerkunst dog ad i et frugtbart samspil. Det indebærer ofte foto-

grafier af høj kvalitet. Museer og lokalhistoriske arkiver ligger i dag inde med værdifulde historiske fotoarkiver. Lokalt for det sydjyske område kan f.eks. fremhæves GrindstedArkivets samling af mere end 700 negativer fra amatørfotografen Sophus Levin Hansen. Han kom til Grindsted fra København i 1920 og dokumenterede bl.a. 1800-tallets byggeskik, produktionsmetoder og dagligliv (f.eks. hedebøndernes). Alligevel er Lunds historiske fotoarkiv noget ganske særligt! Det skyldes dels, at mange billeder er af høj kvalitet, dels at samlingen er så stor. Men frem for alt er der tale om en grundig synliggørelse af udviklingen fra hedelandsby, over stationsby til industriby i en central periode af 1900-tallet.

Projektindholdet

Vi har inddelt projektet i to hovedfaser: En pilotfase med en mindre

del af samlingen og en mere langsigtet fase, hvori samlingen forventes at indgå i sin helhed. I det følgende omtales kun første fase, som strækker sig over perioden 1. maj 2016 – 30. april 2017. Pilotdelen har til formål at skabe erfaring med udpegning af billeder, gennemgang og tolkning af protokoller, nummerering af fotos, opbygning af database, inddatering af oplysninger, tematisering, digitalisering, lagring af fotos og negativer - og ikke mindst - den efterfølgende formidling og samskabelse af viden.

Der er – efter bestemte kriterier - udvalgt godt 7.000 negativer af glas- og plastmateriale og et mindre antal papirfotos, gamle dias og filmruller. Der indgår fotos fra perioden 1907–1956, samt et mindre antal fra 1960-erne. Desuden har vi inddraget et mindre antal nega-

Medarbejderne registrerer oplysninger fra Lunds protokoller i en database og kontrollerer med omhu, at motiv og oplysninger passer sammen.

tiver fra før 1907, for hvilke fotografens navn p.t. er ukendt. Vores første prioritet har været at få skannet den ældste del af Lunds fotoarkiv, fordi der her er størst behov for at indhente fortællinger i tide (mens der endnu er borgere, der kan huske noget fra deres egen eller deres forfædres tid). Desuden har de gamle negativer potentielt størst behov for sikring for eftertiden, hvorimod de yngre forventes at have længere holdbarhed. Ved den strategi er det f.eks. også muligt at sammenligne med fotos taget af apoteker og fotograf Sophus Levin Hansen, samt med malerier af kunstmaler og stationsforstander Jørgen Glavind (1861-1954), hvis motiver omfatter landskaber, bygninger og mennesker fra egnen omkring Grindsted. Herved bliver det muligt at opleve og forstå verden ud fra forskellige synsvinkler.

De udpegede billeder fra Lund-samlingen forventes scannet inden udgangen af 2016, hvorefter de kan indgå i faglig formidling og gøres tilgængelige for forskning. En vigtig udfordring bliver her at afprøve forskellige typer af formidling for at opnå indsigt i, hvordan man bedst involverer borgerne og får sat deres viden i spil.

Fremtidsperspektiver

Sammenfattende kan konkluderes, at Lunds fotosamling rummer mange muligheder for forskning i og formidling om kultur og historie. Da den dækker et bredt spektrum af emner, kan formidlingen desuden omfatte temaer, som vil være aktuelle og nærværende for moderne mennesker. Projektet henvender sig til aktører som kommunens borgere og virksomheder, folkeskoler og gymnasier, forskere

og studerende fra videregående uddannelser og museer, samt turister, der ønsker at opleve dansk kultur og kende landets og lokalområdets kulturhistorie.

Vi forventer efter fotoskanning at anvende en kombination af traditionelle og nye formidlingsformer, der involverer aktørerne på forskellige måder. Den interesserede borger og besøgende i kommunen vil med baggrund i projektet få ekstra mulighed for at forstå egne og andre generationers og befolkningsgruppers livsvilkår og handlinger - og endog selv opleve at være en aktiv medskabere af historien.

Om denne del af vores projekt lykkes, er en helt anden historie, som ligger og venter os forude!

Protokollerne fra Lunds fotosamling

20-årige Guldager Sognearkiv er flyttet hjemmefra

Af arkivchef Jørgen Dieckmann Rasmussen, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, formand for SVA

I en alder af 20 år flyttede Guldager Sognearkiv hjemmefra og markerede det ved en housewarming-sammenkomst den 18. november 2016 om eftermiddagen. Det blev samtidig markeringen af arkivets 20 års jubilæum.

Begyndte i et privat hus

Som de fleste andre lokalarkiver begyndte Guldager Sognearkiv i det små og havde husly i et privat hus. Det var i lokaler hos Helga og Chr. Jacobsen, Guldagervej 76,

hvor der i forvejen var en stor samling af smedeværktøj. Med Chr. Jakobsen død for et par år siden stod det dog klart for arkivets bestyrelse, at tiden var kommet til at finde andre lokaler til arkivets samlinger. Forskellige løsninger har været overvejet, men den 18. november 2015 blev der indgået en aftale mellem Esbjerg International School og Guldager Sognearkiv om benyttelse af kælderlokalerne under den tidligere inspektorbolig til sognearkiv.

*Arkivleder Lis Møller fra Guldager Sognearkiv bød velkommen ved receptionen.
Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen (EBA Q21481-076-1460)*

Siden har der så været arbejdet på at få de nye lokaler sat i stand og ikke mindst at finde penge til nyindretning og flytning.

Fødselsdag og housewarming

Det var stolte arkivfolk, der den 18. november kunne vise resultatet af deres store arbejde frem. Arkivet har fået to lokaler under den tidligere inspektørbolig, Guldager Skolevej 4, 6710 Esbjerg V., men i dagens anledning havde de fået lov at låne yderligere to lokaler til udstilling og reception.

Det var heldigt, for mange mennesker mødte frem. De blev budt på kaffe og kagemand, og før receptionen havde eleverne på Den Internationale Skole også fået serveret kagemand.

Arkivleder Lis Møller bød gæsterne velkommen til receptionen og tak-

kede bestyrelse og ledelse på Esbjerg International School for den imødekommehed og hjælpsomhed, de var blevet mødt med fra alle sider, ligesom hun takkede for det store fremmøde til åbningen.

Efter den mere officielle del var der mulighed for rundvisning i arkivets lokaler, ligesom der blev fortalt om arkivets samlinger og aktiviteter, og hvad man var interesseret i at få afleveret.

Der var trængsel i arkivet, da folk kom for at besigtige de nye arkivlokaler i Guldager. Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen (EBA Q21484-076-1461)

Barndom i "gamle dage"

Af Linda Vesterbæk, arkivleder, Nordby Sognearkiv

På SVAs studietur til Rigsarkivet i Viborg i august måned, fik vi en glimrende introduktion til arkivets kilder, og hvordan nogle af kilderne er digitaliseret og lagt ud til undervisningsbrug. Rigsarkivets brug af kilderne er et godt eksempel på, hvordan arkivernes materialer kan komme i spil, og hvad arkiverne kan byde ind med til undervisningsbrug.

Også de lokalhistoriske arkiver ligger nemlig inde med meget materiale, som er velegnet til undervisning, f.eks. erindringer, breve, avisudklip, billeder osv.

I det følgende gengives en erindring om barndommen i gamle dage, som er skrevet specifikt på opfordring til brug i et undervisningsforløb. Men det er samtidigt et godt eksempel på, at den type materialer – erindringer, dagbøger, breve m.m., som lokalarkiverne rummer masser af, kan komme i spil ude på skolerne og med til at gøre børnene klogere på fortiden.

"Kære alle i 3.B på Bryndum Skole!

Jeg hedder Linda og er Mathildes oldemor – man kan også sige at jeg er Mathildes mors bedstemor eller Mathildes bedstefars mor! Mathilde har spurgt mig, om jeg vil skrive lidt fra dengang, jeg var barn, og det vil jeg gøre i dette brev.

Jeg er født på Fanø under 2. Verdenskrig, så min barndom var i

det meste af efterkrigsårene, som det blev kaldt. Mine forældre havde en lille gård, hvor jeg er født og vokset op. Jeg er nr. tre af syv søskende, så der var altid nogen at skændes med, men også nogen at lege med.

Der var ingen børnehaver dengang, så jeg begyndte i skolen i 1. klasse i 1948, lige før jeg fyldte seks år. Vi mødte på skolen hver morgen præcis kl. 8.00, og vi skulle være på vores pladser, inden vores lærer kom ind af døren. Vi lærte at rejse os op, når læreren kom ind og sagde godmorgen – vi svarede altid i kor: "Godmorgen Hr./Fru/ eller Frk. Hansen". Der stod en stor kakkellov i hvert klasselokale, som der blev fyret op i om vinteren, og den var altid dejlig varmt.

Mine første læsebøger hed Svanebogen og ABC. Vi havde alle en middagspause på en time, så kunne vi nå hjem for at spise, og dengang fik vi altid varm mad til middag. Vi gik i skole hver dag fra kl. 8.00 til ca. kl. 16.00 (og lidt senere hvis man skulle "sidde efter" – eller fik "en sveder", som det blev kaldt – det skete jo nogle gange!). Om lørdagen sluttede skolen kl. 12.00.

Vores hus var et af de gamle større Fanøhuse med bolig i den østlige ende og stald og lade i den vestlige ende af huset. Det har også været min fars barndomshjem. Vi børn havde værelse sammen, jeg sov i samme seng med to af mine små brødre. Det kunne slet

ikke komme på tale at få sit eget værelse, så lidt plads var der.

Vi havde en kakkellovn i stuen og et komfur i køkkenet – det var de eneste varmemuligheder. Om vinteren kunne det være så koldt inde om natten (der blev ikke fyret om natten, der skulle spares på brændslet) at der var små rimperler oven på vores dyner, og vinduesruderne var dækket af isblomster!

Når vi skulle i bad – det skete en gang om ugen – så blev der tændt op under den store vaskegruekedel, så vi fik varmt vand, og så skiftedes vi til at bade i en stor zinkbalje – der var sat ind på køkkengulvet.

Toilet, som vi har det i dag, havde vi slet ikke. De første år måtte vi sætte os i grebningen ("mogroen") bag køerne i stalden, når vi skulle – så var det bare om at holde øje med køernes haler, for når de løftede dem, skulle man skynde sig væk, ellers blev man våd, eller det der var værre! Senere lavede far et lille rum med en bænk med et hul til en spand, og det var dejligt at kunne sidde i fred, når man skulle "besørge". Da vi endelig fik "træk og slip", som vi kaldte det, var jeg blevet 12 år.

I mit barndomshjem var vi ikke rige på penge, men derimod rige på kærlighed. Vi sultede aldrig og savnede ikke andet dengang, for de fleste vi kendte, havde det ligesom os. Det var de ganske få, der havde penge, så de kunne købe, hvad de ville.

Mit tøj var næsten altid noget aflagt og brugt, som min mor syede om. Jeg havde kjoler syet af fald-

skærmsstof, det var meget almindeligt dengang. Mine første cowboybukser købte jeg for penge jeg selv havde tjent, da jeg var 17 år!

Min farbror boede i Amerika, og han sendte pakker hjem efter krigen, med kjoler til min søster og jeg. De var rigtig flotte! Der var også chokolade, kaffe og meget andet i pakkerne. Jeg husker meget tydeligt de små gule pakker med Amerikansk Wrigleys tyggummi – åh, hvor det duftede godt. Dette var jo i 1946-1947 og årene derefter, og man skulle bruge noget som hed rationeringsmærker, for at kunne købe sukker, smør, kaffe, brød, margarine, brændsel og mange andre ting, der blev brugt i husholdningen.

Vi fik altid to retter mad derhjemme: Om sommeren var der forskellige slags frugtgrød, koldskål, sagesuppe med svesker eller rosiner, øllebrød eller andet til eftermad. Til forret var der altid kartofler, mange kartofler, og lidt kød til. Af frikadeller, flæsk eller andet kød var der altid kun ét stykke til os børn, og far fik to, for han arbejdede jo. Vi fik også meget fisk, det var jo billigt dengang.

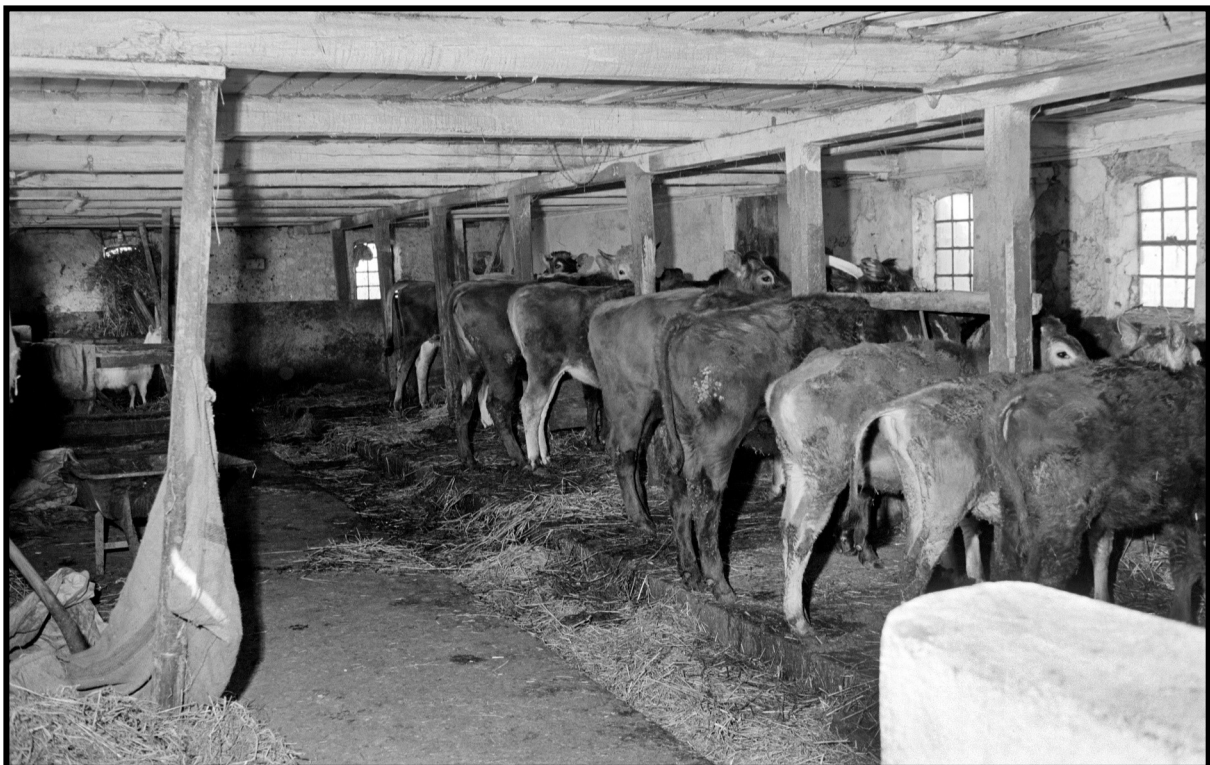
Vi havde dengang ingen fryser til at opbevare grøntsager og kød i, men når far slagtede en gris til jul, så var der altid en stor flæskesteg til juleaften. Resten af kødet blev skåret ud og lagt i saltkarret, så det kunne holde sig hele vinteren. Til pinse fik vi altid helstegt kylling (som mor selv slagtede) med persille i – nye kartofler med brun sovs – agurkesalat og rabarberkompot. Uhm, hvor det smagte! Dengang var kylling jo ikke hverdagsmad, som i dag.

Til jul fik vi næsten altid flæskesteg (en kæmpestor en, syntes jeg) med rødkål og brunede kartofler og risalamande – alting hjemmelavet. Mandelgaven var altid en lille "marcipangris" – dvs. vi kunne ikke købe marcipan dengang, så mor bagte en lille gris af brunkagedej, som hun pyntede med glasur, farvet lyserød med frugtfarve. Åh – det var lykke, hvis man var den heldige. Vores slik juleaften var gulerodskonfekt og havregrynsgugler, som mor selv lavede. Jeg smagte først en appelsin, da jeg var ni år! Af julegaver fik vi som regel kun én – nogle gange to gaver hver, men altid noget som vi alligevel skulle have, men vi var altid glade, for det vi fik.

Når vi havde fri eller ferie fra skolen, var der altid noget at lave, en-

ten hjemme eller ude i marken. Der var roer og gulerødder, der skulle luges (åh, jeg hadede det) – men der var ingen kære mor. De roerækker var så usandsynlig lange – flere kilometer syntes jeg. Høet skulle høstes og sættes i stak – kornet skulle slåes, bindes i neg og sættes i skok – der var altid noget, der skulle gøres. Derhjemme skulle køerne malkes, grisene fodres og der skulle muges ud. Høns og kaniner skulle passes, og så var der altid mine små brødre, som skulle hjælpes.

Men selvfølgelig havde vi også fri til at lege, det var ikke bare arbejde alt sammen. Vi var en del børn i vores nabolag, og vi legede altid ude om sommeren, når vi havde spist til aften, og vasket op. Vi spillede bold, rundbold, langbold, antonius og legede gemmeleg. Vi

Kostald 1966. Før det blev almindeligt med træk og slip, foregik toiletbesøg ude i stalden. Foto Knud Rasmussen. Esbjerg Byhistoriske Arkiv (05229-050)

kunne også gå lige om på marken, kun en stenkast hjemmefra, hvor vi alle kunne tumle og lege uden at genere nogen.

Om vinteren var vi ude at kælke på Kikkbjerg, løb på skøjter på strandsøerne, eller når vejret var dårligt, kunne vi altid klippe ud af gamle blade, tegne påklædningsdukke, lave "kukkasser" (som var en æske, hvori vi lavede et hul i den ene ende til at se ind i, og så kunne vi klistre forskellige billeder ind i kassen), eller lave "musefælder" – det var gamle stilbøger vi foldede og lagde glansbilleder ind i.

Fjernsyn havde vi ikke – af den grund, at der slet ikke var noget der hed fjernsyn, i hvert fald ikke hos os i Danmark, tror jeg. Men

radio, det havde vi. Bil havde vi heller ikke. Min far havde heller ikke traktor, mejetærsker, malke-maskine eller andre hjælpemidler, som i dag, men vi havde to dejlige heste og en hestevogn af den gamle slags til brug i marken, - og en rigtig pæn vogn, Landauer måske?, når vi skulle i byen. Jeg husker specielt en tur i hestevogn til marked i Varde i 1949 – det var en lang tur, men vejret var dejligt, og jeg fik en rigtig flot baby påklædningsdukke af mor og far, og den har jeg endnu den dag i dag.

Se – kære børn – jeg kunne jo blive ved, men vi skal jo slutte et sted og det gør jeg med

Kærlig hilsen fra
Mathildes oldemor"

The screenshot displays the homepage of Rigsarkivet (sa.dk). The layout includes a search bar at the top with the text "SØG PÅ WEBSITET" and a search button. Below the search bar, there are several featured sections:

- UNDERSVNING OG FORSKNING**: A sidebar menu with options like "Grundskolen", "Ungdomsuddannelserne", "Videregående uddannelser", "Kurser for arkivbrugere", and "Forskning i Rigsarkivet".
- RIGSARKIVETS UNDERVISNINGSTILBUD**: A section with the text "Undervisningstilbud fra Rigsarkivet, der understøtter læringsmålene. Online og originale kilder." and a "Læs mere" button.
- RIGSARKIVETS KILDEKATALOG**: A section with the text "Gratis adgang til letlæselige, originale kilder - klar til undervisningsbrug." and a "Læs mere" button.
- NYT TIL UNDERVISERE - TILMELD DIG HER**: A section with the text "Fra grundskole til universitet: Få besked, når Rigsarkivet er aktuel med nye undervisningstilbud." and a "Læs mere" button.
- TIDLINJER FOR FOLKESKOLEN, GYMNASIUM OG HF - KILDER I HISTORIE**: A section with the text "Originale kilder i et kronologisk opbygget univers. Skab et billede af den historiske virkelighed." and a "Læs mere" button.
- KILDEKRITISKE VÆRKTØJER TIL GRUNDSKOLEN OG UNGDOMSUDDANNELSERNE**: A section with the text "Lær om kildekritiske begreber. Værktøjer til at bedømme kilder. Til folkeskolen og gymnasiet/HF." and a "Læs mere" button.
- AARGANG 0**: A section with the text "Online undervisning for skoleklasser. Med 7 børn født i år 1900 og skriv selv deres historier." and a "Læs mere" button.
- UNDERSVNING FOR SKOLEKLASSER PÅ RIGSARKIVET**: A section with the text "Gå på opdagelse i Danmarkshistorien med Rigsarkivets skoletjeneste. Se gratis undervisningstilbud." and a "Læs mere" button.
- KILDEPAKKER**: A section with the text "Kildepakker er digitaliserede originale arkivalier. Tilbud til" and a "Læs mere" button.
- GYMNASIEPAKKER**: A section with the text "Originalt kildemateriale med forslag til tilhørende undervisningsforløb i gymnasiet." and a "Læs mere" button.
- SKRIV OPGAVER - INSPIRATION TIL STUDERENDE**: A section with the text "Læs mere" button.

At the bottom left, there are icons for "DRIFTSINFORMATION" and "IN ENGLISH".

På Rigsarkivets hjemmeside (sa.dk) findes materiale og inspiration til undervisning

Ny bog om Vester Nebel og Bryndum

Af arkivchef Jørgen Dieckmann Rasmussen, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, formand for SVA

Det er ikke hver lørdag formiddag, Vester Nebel Sognehus er fyldt med 30 mennesker, men det var tilfældet lørdag den 26. november, hvor Henning Jørgensen, leder af Vester Nebel Sognearkiv, kunne præsentere sin seneste bog med titlen Bryndum og Vester Nebel sogne før 1800: Bryndum og Vester Nebel før selvejet – Ejendomme og beboere i de to sogne ca. 1600-1800.

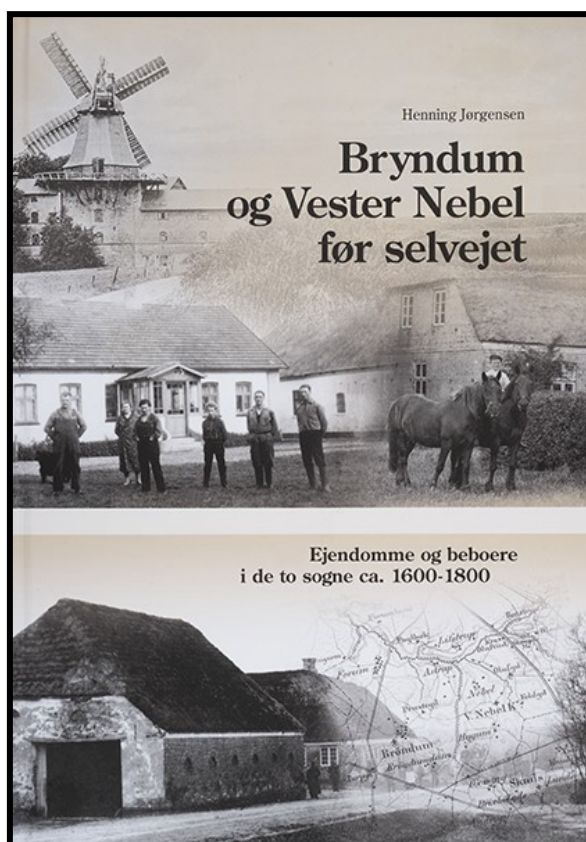
Om bogen

De fleste bøger, der udgives om lokalhistorie, er om nyere tid. Det har Henning Jørgensen allerede gjort noget ved, men derudover er han meget interesseret i og viden om den ældre lokalhistorie, som han har skrevet og holdt foredrag om. Dog var så meget mere materiale blevet tilgængeligt bl.a. som følge af Rigsarkivets digitaliseringer, at korrektioner let kunne foretages, ligesom der kunne "sættes kød" på mange af sognets beboere, bl.a. på grundlag af historier fra tingbogsudskrifterne i Mortensens Sedler, der findes på Esbjerg Byhistoriske Arkivs hjemmeside eba.esbjergkommune.dk.

Bryndum og Vester Nebel sogne omfattede tidligere stort set det område, der i dag er kendt som Esbjerg N i Esbjerg Kommune. I dag er den sydlige del af området et byområde, som dels er forstad til Esbjerg, dels butiksområde, dels industriområde. Går man 200 år tilbage, var hele området meget

tyndt befolket med store, ubeboede arealer. Beboerne var alle bønder, der boede i ganske små landsbysamfund. Alle disse små landsbyer findes stadig, og der er endnu spor i landskab og byområder efter de ældgamle landsbysamfund.

Bryndum og Vester Nebel før selvejet går tilbage til de gamle landsbyfællesskabers tid – landsbysamfundet før landboreformerne i slutningen af 1700-tallet og udskiftningen af landsbyernes jord. Bønderne var alle fæstebønder under forskellige godser og dyrkede jor-

den i et aftalefællesskab med bystævnet som omdrejningspunkt i hver enkelt landsby. I bogen bliver de forskellige gårde og huses tilhørsforhold og beboerne i de to sogne kortlagt. Med små historier fra tingbøgerne får man samtidig et indtryk af tiden, som bl.a. var præget af en mængde stridigheder, men også af vold. Og overraskelser – hvem ville have troet, at der i 1755-1757 var folk i Vester Nebel, som var i familie med en mand, der arbejdede som dykker i Holland, og som for øvrigt også omkom ved det?

Vester Nebel og Bryndum politirapport før 1800

Netop historierne fra det levede liv i Bryndum og Vester Nebel før 1800 var emnet for det indlæg,

Henning Jørgensen holdt efter formiddagskaffen og præsentationen af bogen. Politiprotokollerne fortæller, hvordan folk kom ud af det med hinanden eller ikke.

Tiden før 1800 var en helt anden tid end den, vi kender i dag. Tog man en plads i kirken, som tilhørte en anden, kunne det ende med slagsmål og en tur i retten. Man skulle bestemt heller ikke kalde sin nabo med skældsord eller tale ærekrænkende, idet vejen til retten i så fald også ofte var kort. Det var alt sammen et spørgsmål om ære og stand. Samfundet var desuden påfaldende voldeligt, og tilsyneladende kunne småting føre til meget voldelige overfald – man brugte kårder, spader og ofte også skydevåben. Midlerne var små, og

Arkivleder og forfatter Henning Jørgensen (t.h.) holdt i forbindelse med bogudgivelsen et foredrag om emnet. Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen (EBA Q21423-076-1459)

Efter udgivelsen solgte og signerede Henning Jørgensen bøger i Vester Nebel Sognearkiv. Foto: Jørgen Dieckmann Rasmussen (EBA Q21428-076-1459).

for mange var tilværelsen et spørgsmål om at overleve. Alligevel var beboerne ikke en stor, ensartet masse. Man ser meget tydelige karakterforskelle, og bønderne lod sig bestemt ikke bare kue. Hvis de følte sig for groft undertrykte af herremanden, var de ikke blege for at gå rettens vej. I afsnittet om herregården Ølufgård i Vester Nebel Sogn kan man bl.a. læse om et stort bondeoprør omkring 1704.

Foredraget var ledsaget af tegninger, fortrinsvis lavet af Henning Jørgensens kone, Conny Jørgensen. De illustrerede på bedste vis foredragets emne.

Om forfatter og bog

Henning Jørgensen er 50 år, har arbejdet med lokalhistorie og

slægtsforskning siden 1990 og været leder af Vester Nebel Sognearkiv siden 1995. Han har tidligere skrevet bøger om både Vester Nebel Sogn og dele af Bryndum Sogn.

Den senest udgivne bog er i A4-format, på 260 sider og koster kun 200 kr. Det har været muligt at udgive bogen takket være en arv til Vester Nebel Sognearkiv efter afdøde Inger Rasksen i Alslev. Esbjerg Byhistoriske Arkiv er forlag for bogen.

Henning Jørgensen. Bryndum og Vester Nebel før selvejet. Ejendomme og beboere i de to sogne ca. 1600-1800. Esbjerg 2016. 260 s., ill. Indb. Pris: 200 kr.

Nye digitaliseringer fra Rigsarkivet

Af Linda Nielsen arkivleder, Lokalhistorisk Arkiv for Grene Sogn

Det er ikke alle arkiver, der abonnerer på nyhedsbrevet fra Rigsarkivet - derfor vil jeg her oplyse jer, om de nye arkivalier, der siden sidst er blevet digitaliseret.

De der var med på studieturen til Rigsarkivet i Viborg i august, så selv at der arbejdes dagligt med nye digitaliseringer, og derfor er der blevet meget mere tilgængeligt.

For de der arbejder med slægter i København er der kommet to nye folketællinger til, nemlig fra 1885 og 1895. De kan findes sammen med de øvrige folketællinger på arkivalieronline.dk. Der er også kommet en folketælling fra Slesvig fra 1845. Det er den sidste før De Slesvigske Krige, og der gik 10 år, før der igen kom en folketælling, som er på tyske skemaer, og fra 1855. Senere kom de i nord på danske skemaer og fødested blev så også oplyst.

Andre arkivalier, der er blevet tilgængelige, er vaccinationsprotokoller fra 1812 til 1925 fra sjællandske og lollandske lægedistrikter. Desuden er der mange andre specielle arkivalier fra København blevet tilgængelige, og alt kan findes på arkivalieronline.dk under øvrige arkivalier.

Der er også kommet specielle arkivalier fra psykiatrisk hospital i Risskov. Et album fra Aalborg over løsagtige fruentimmer med fotos

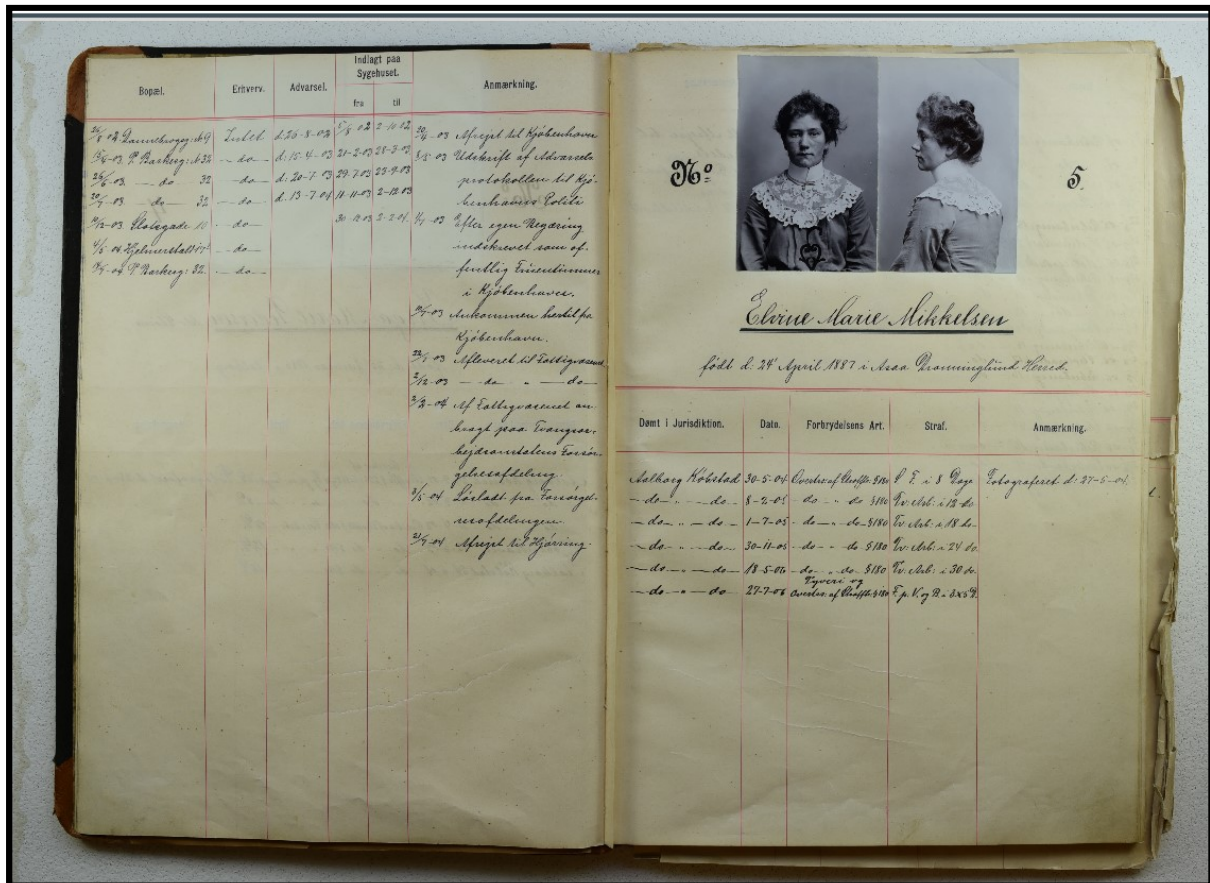
1904-1906. Desuden en tilsvarende protokol over løsagtige fruentimmere fra 1875-1897 også fra Aalborg.

For dem der har rødder til Tyskland/Slesvig er der kommet en del fra Tyske Kancelli, indenrigsafdeling der også kan være af interesse. Man har valgt at lægge en del af Ringsted Byfogedarkiv på arkivalieronline.dk. Det har ikke umiddelbart interesse i vores område, men der kan sidde slægtsforskere, der kan have interesse i det materiale.

Af overordnede arkivalier er en del fra Danske Kancelli blevet tilgængelig. Fra Højesteret er voteringsprotokoller og domprotokoller blevet tilgængelig, for de der har interesse. Noget der sikkert er mere brugbart er, hvad der er lagt ud fra landstinget, nemlig skøde- og panteprotokoller, tingbøger og Landstingsbøger fra perioden 1567 til begyndelsen af 1900.

Noget andet interessant er Lavsarkivet. Her kan man følge håndværkere gennem deres protokoller, dagbøger, korrespondance og ligkasse-protokoller, og de dækker hele Nørrejylland, men ikke Sønderjylland.

Hvordan finder man de forskellige arkivalier? Gå ind på Rigsarkivets hjemmeside sa.dk og vælg derefter arkivalieronline.dk - en grå side til venstre i billedet. Gå ind i

Blandt det senest digitaliserede materiale fra Statens Arkiver er blandet en protokol over Løstgite Fruentimmere med fotos fra Aalborg Byfoged. Nedenfor: Rigsarkivets Filmmningscenter i Viborg, som blev besøgt på SVAs studietur i august.

søgelinjen, som er en rulletekst, her vil man finde næsten alt om Sønderjylland under overskriften Sønderjylland og hertugdømmerne. Det øvrige findes for det meste i øvrige samlinger. Når man har åbnet det, man er interesseret i, kommer der en rulletekst frem, hvor hvert arkivalie er omtalt.

Hvis man selv vil modtage nyhedsbrevene fra Rigsarkivet kan man også tilmelde sig - opfordringen findes flere steder under omtalen af arkivalierne. Er der problemer med at finde et arkivalie, kan man spørge Rigsarkivet, men prøv først hjælpefunktionen. Rigtig god arbejdslyst.

EBA Q21504-076-1461

Da julemanden kom forbi

Af arkivchef Jørgen Dieckmann Rasmussen, Esbjerg Byhistoriske Arkiv, formand for SVA

I denne tid er verden fyldt med kalendere: Julekalendere af karton, slikkalendere, TV julekalendere (for både børn og voksne), ølkalendere – ja, selv hundene slipper ikke for en "julekalender", selv om julens budskab for dem næppe er andet end at få noget ekstra spiseligt – men vent bare: Hvis ikke det allerede findes, kommer der sikkert snart en julemenu for hunde på markedet.

Nutidens kalenderrigelighed hører efterkrigstiden til. Julekalendere af papir fandtes allerede i 1930'erne, men selv i rimeligt velstillede familier udløste børns plagerier ikke automatisk en julekalender til 2 kr. Fik et barn så endelig en kalender, måtte lågerne pænt lukkes igen efter julen, så kalenderen kunne bruges året efter.

Fra vikingetiden

Skikken med julesokken går ifølge Phyllis Siefker, forfatter til blandt andet bogen Santa Claus, Last of the Wild Men, helt tilbage til vikingetiden. Dengang skulle børnene have sat deres støvler frem og puttet hø og halm i dem, så Odins hest Sleipner havde noget at spise, når Odin gjorde holdt på sine lange rejser. Som tak skulle Odin derefter have fyldt børnenes støvler med søde sager eller små gaver. Historien og traditionen overlevede kristningen af Norden og blev i stedet gjort kristen med helgenen Sct. Nicolaus (julemanden) i hovedrollen.

Fra USA og England kom traditionen til Danmark efter besættelsen, måske hurtigere til Esbjerg end andre steder i Danmark på grund af Englandsbådernes hyppige afgange over Nordsøen. Skikken vandt dog kun langsomt udbredelse, bl.a. fordi man havde andre og måske næsten mere oprindelige løsninger i brug. Nogle steder brugte man nemlig stadig at sætte en træsko i vindueskarmen, og der kunne børnene så næste morgen se julemandens belønning: Noget godt og spiseligt, hvis de havde opført sig ordentligt – eller noget mindre behageligt som en kartoffel eller et stykke koks, hvis de ikke havde opført sig pænt.

Med tiden er træskoene blevet udskiftet med en sok, i begyndelsen en hverdags sok, men efterhånden kunne man, som med alt muligt andet, købe en større, speciel julesok af filt, som også kan håndtere større gaver fra julemanden.

Torben Jensen, der har skrevet bogen Glansbilleder fra et havregrynskvarter (Esbjerg 1998) er lige vågnet en decembermorgen i 1958 i sit børneværelse på Th. Dahls Vej i Esbjerg og skynder sig at tjekke, hvad julemanden har lagt i julesokken. Det var mens, illusionen endnu levede, for en sen aften, hvor han sammen med sin far havde set seksdagsløb i fjernsynet og endnu ikke var faldet helt søvn, oplevede han nemlig "julemanden" liste ind til børnesengen og lægge morgendagens godbid – en pebermyntekaramel – i sokken. Så var han den illusion fattigere. (EBA 64098-070-613)

Glimt fra studieturen til Viborg og Herning

Læsesalen på Rigsarkivet i Viborg. (EBA Q21506-076-1461)

Indblik i de nye klimastyrede magasiner i Viborg. (EBA Q21509-076-1461)

Rindsholm Kro, hvor der var spisepause på vejen fra Viborg til Herning (Q21510-076-1461)

Børsen

Lokalhistorisk Arkiv for Brørup og Omegn har følgende bøger til overs, som de tilbyder andre arkiver, som måtte være interesseret:

Fra Ribe Amt 1975 - 1998. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt.

H. K. Kristensen: Hovedgården Estrup i Malt Herred. Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. 1968.

Steffen M. Søndergaard: Peder Holden Hansens huse og nogle af hans kollegers. 1986.

Ribe Amts Landboforeninger 1905 - 1980. 75 års jubilæum.

Kontakt Lokalhistorisk Arkiv for Brørup og Omegn på e-mail: broeruplokalarkiv@gmail.com

Efterlysning

På denne side kan medlemmerne af Sydvestjyske Arkiver efterlyse oplysninger om for eksempel de mange ukendte billeder fra arkivets samlinger. Eller I kan efterlyse oplysninger om foreninger, personer, virksomheder - alt hvad I mangler at vide noget om. Send et af jeres uidentificerede fotografier eller jeres efterlysning til e-mail: arkivkonsulenten@esbjergkommune.dk

Nyt fra Sydvestjyske Arkiver Nr. 1 - 2017

Indlæg til næste nummer indsendes til:

Sydvestjyske Arkiver
Esbjerg Byhistoriske Arkiv
Torvegade 47
6700 Esbjerg
Telefon: 76 16 39 07
Fax: 76 16 39 10
E-mail: arkivkonsulenten@esbjergkommune.dk

INDEN den 15. maj 2017

Arkivkonsulent (Vikar pr. 1/1-17)

Sydvestjyske Arkiver
Esbjerg Byhistoriske Arkiv
Torvegade 47
6700 Esbjerg

Tlf.:
76 16 39 07

E-mail:
arkivkonsulenten@esbjergkommune.dk

Træffetider:
mandag 8.30-15.30
fredag kl. 8.30-13.00

SVAs bestyrelse

Formand:

Jørgen Dieckmann Rasmussen
Esbjerg Byhistoriske Arkiv
Torvegade 47
6700 Esbjerg
Tlf.: 76 16 39 00
E-mail: jd@esbjergkommune.dk
Fax: 76 16 39 10

Linda Vesterbæk
Sognearkivet i Nordby
Nordby Skole
Midtbjergvej 2
6720 Fanø
Tlf.: 75 16 62 60
E-mail: chrilind@fanonet.dk

Privat:

Grønlandsparken 58C
6715 Esbjerg N
Tlf.: 75 15 56 30

Anni Skov Christensen
Blåvandshuk Lokalhistoriske Arkiv
Kirkegade 3, 6840 Oksbøl
Tlf.: 75 27 15 48.
E-mail: asc@turbopost.dk

Kasserer:

Linda Nielsen
Lokalhistorisk Arkiv, Billund
Billund Centret
Hans Jensens Vej 6
7190 Billund
Tlf.: 75 33 24 72
E-mail: bln@bbsyd.dk

Suppleanter:

Karin Berg
Grindsted Lokalhistoriske Arkiv
Sverrigsvej 20
7200 Grindsted
Tlf.: 20124208
E-mail: karin.helene.berg
@hotmail.dk

Bestyrelsesmedlemmer:

Nanna Iversen
Lokalhistorisk Arkiv for Brørup og
Omegn
Biblioteket
Stadionvej 6
6650 Brørup
Tlf.: 75 38 16 70.
E-mail: broeruplokalarkiv@gmail.com

Karen Riisager
Varde Lokalhistoriske Arkiv
Torvet 7
6800 Varde

Kommende aktiviteter

MODULKURSUS (MODUL 3)

Tirsdag den 21. og den 28. februar 2017
i Helle Hallen
Program findes på SVAs hjemmeside

ARKIBAS-KURSER

Mandag den 7. februar 2017: Grundkursus billeder

Mandag den 7. marts 2017: Administratorkursus

SVAs ÅRSMØDE

Onsdag den 1. marts 2017
i Bryndum Forsamlingshus

Mødeindkaldelse med dagsorden
udsendes primo februar 2017.

